

A scenic view of a river flowing through a park. The river is calm, reflecting the sky and the surrounding greenery. On the left bank, there is a paved path and some trees. On the right bank, there are more trees and a bench. The sky is overcast.

ONDERZOEK ENERGIEBELEID

BIJ HOOGHEEMRAADSCHAP DE STICHTSE RIJNLANDEN

Bestuursvoorstel

Voorstelnummer: 2022-001

Houten, 26 april 2022

Onderwerp:

Rekenkameronderzoek energiebeleid HDSR

Beslispunten:

1. Kennis te nemen van de resultaten van het onderzoek van de Rekenkamercommissie met betrekking tot het energiebeleid van HDSR.
2. In te stemmen met de aanbevelingen van het rapport.
3. Het Dagelijks Bestuur op te dragen over een jaar de voortgang van de uitvoering van de aanbevelingen aan het Algemeen Bestuur te rapporteren.

Conclusies:

1. Hoofdvraag

In hoeverre zijn de acties en maatregelen van HDSR om in 2020 40% energie zelf op duurzame wijze op te wekken toereikend en om in 2030 energieneutraal te zijn, doelmatig en doeltreffend?

Conclusie:

De doelstelling voor 2020 is door HDSR niet gerealiseerd (11% opwek duurzame energie in plaats van 40%). De oorzaak ligt bij keuze om te stoppen met de slibvergisting in Utrecht. De huidige acties en maatregelen lijken echter voldoende doelmatig en doeltreffend om de doelstelling om energieneutraal te worden in 2030 alsnog te realiseren. De flexibiliteit en het vermogen samen te werken wordt door partners hoog gewaardeerd. Wel moet worden geconcludeerd dat het algemeen bestuur geen duidelijk beeld heeft of de doelstellingen gerealiseerd worden. Onderzoekers kunnen alleen de verwachting inschatten, maar niet hard maken dat de doelstelling in 2030 behaald wordt, de inzet van TEA speelt hierbij een grote rol.

2. Kaders (Deelvraag 1)**Beleid en maatregelen**Conclusie:

Het energiebeleid is adequaat en actueel en is daarnaast goed ingebed in de organisatie. Belang en prioriteit worden onderkend door het dagelijks bestuur. Ook de invulling van het beleid, de acties en maatregelen worden afdoende ingevuld door de organisatie. Het algemeen bestuur is echter niet altijd goed op de hoogte van de status van het huidige beleid en de acties en maatregelen die genomen worden. Het ontbreekt aan een totaalbeeld van de voortgang en impact met trendgrafiek en doelen. Als gevolg van het ontbreken van een totaalbeeld kan er binnen het algemeen bestuur geen duidelijke richting aangegeven worden over de keuzes met betrekking tot het te volgen energiebeleid.

3. Inhoudelijke resultaten (Deelvraag 2)

Welke resultaten (prestaties en effecten) zijn bereikt en welke additionele inspanningen zijn nodig?

Conclusie:

De resultaten tot nu toe zijn beperkt, mede doordat HDSR als Waterschap minder geschikte terreinen en gebouwen heeft om duurzame energie op te wekken middels zon- en windenergie ('maatschappelijk deel'). Door te stoppen met de slibvergisting is het percentage duurzame energie gedaald tot 11%, maar de inspanningen (met name TEA) kunnen leiden tot het realiseren van de doelstelling in 2030. Deze inspanningen kunnen leiden tot het realiseren van 106% eigen opwek in 2030. Het doelmatig inzetten van middelen om projecten uit de lijst te activeren is wel essentieel. Uit de interviews komt naar voren dat de resultaten als gevolg van de samenwerking met derde partijen veel maatschappelijke potentie hebben. De innovatie uit deze projecten en de gerealiseerde samenwerking verdienen een duidelijk podium, zodat ze breder toegepast kunnen worden.

4. Monitoring (Deelvraag 3)

Kent het beleid op onderdelen een model of modellen van monitoring en is dat effectief?

Conclusie:

In de afstemming tussen dagelijks bestuur en ambtelijke organisatie is er geen formeel monitoringsinstrument, maar vindt dit wel effectief plaats door de rapportage via de informatiebrieven.

Een gevolg van de keuze voor het flexibele investeringsprogramma en het ontbreken van de CO₂-prestatieladder maakt het lastig te bepalen waar je staat.

De flexibiliteit maakt het noodzakelijk dat er duidelijke criteria voor monitoring zijn (bijv. aan welke voorwaarde moet een projectvoorstel voldoen) en deze ontbreken. Als daar een goede vorm voor gevonden wordt, is er een betere afstemming mogelijk tussen dagelijks en algemeen bestuur.

Naar het algemeen bestuur toe is de informatievoorziening ontoereikend. Het algemeen bestuur weet de facto te weinig van de stand van zaken.

Aanbevelingen:

Aanbeveling 1:

Creëer als AB volledige duidelijkheid over het energiebeleid van HDSR. Wees duidelijk in welke maatregelen zijn genomen of nog moeten worden genomen om (in 2030) energieneutraal te zijn.

Aanbeveling 2:

Stel als AB een duidelijke set aan voorwaarden vast voor de investeringslijst: wanneer voldoet een project dat een bijdrage moet leveren aan de doelstelling om energieneutraal te worden.

Aanbeveling 3:

Vraag aan het Dagelijks Bestuur om een totaalbeeld te geven van de uitvoering van het energiebeleid. Op basis van zo'n totaalbeeld kan het Algemeen Bestuur beter sturen op de maatschappelijke impact van het beleid. De informatievoorziening voor het AB over het energiebeleid is thans vooral 'need to know-informatie', waarbij de 'nice to know'-informatie te weinig aandacht krijgt door de wijze van communiceren via informatiebrieven. Daardoor mist het AB het complete beeld. Door het combineren van deze twee informatiestromen wordt de maatschappelijke impact van de hoofdlijnen beter duidelijk aan het AB en kan eventueel ook voorkomen worden dat het AB gaat sturen op de technische uitvoering.

Aanbeveling 4:

Vraag het Dagelijks Bestuur een helder monitoringsysteem op te zetten. Implementeer op basis van de uitkomst van aanbeveling 2. en 3. een monitoringstool. Het AB kan dan beter mee genomen worden in de uitvoering van het beleid. Duidelijke kaders voor die monitoring moeten nog wel gesteld worden (bijv wat is een besluitrijp project)

Aanbeveling 5:

Stel duidelijke kaders vast waarbinnen de samenwerking met partners plaats kan vinden om de energiedoelstellingen te behalen. Om resultaten te boeken bij (maatschappelijke) energieopwekking

zal de focus naar buiten gericht moeten worden. Samenwerking met derden is daarvoor noodzakelijk, zowel met andere overheden alsook met marktpartijen.

Aanbeveling 6:

Communicatie. Vraag het DB op welke wijze de behaalde successen en gerealiseerde op het vlak van het energiebeleid worden ingebed in het communicatiebeleid, zodat in de samenleving een goed beeld van de inspanningen van HDSR kan ontstaan.

Aanleiding:

HDSR staat middenin de energietransitie met als doelstelling om in 2030 een energieneutraal waterschap te zijn. Om dit te realiseren, zet het waterschap – naast energiebesparing – in op de opwekking van hernieuwbare energie. Het gaat hierbij om een mix van energiebronnen: biogas uit vergisting van slib en biomassa, warmte uit afval- en oppervlaktewater, alsmede elektriciteit uit zon en wind.

Zowel bij de raadpleging door de rekenkamercommissie van de fracties in het Algemeen Bestuur in 2019 als in 2020 is door een aantal fracties het belang van een dergelijk onderzoek aangegeven.

In de beleidsdocumenten voor 2017 wordt voor 2020 een tussendoel genoemd van 40% eigen energie-opwekking. In het in 2017 vastgestelde beleid wordt de ambitie gedefinieerd om volledig energieneutraal te zijn in 2030.

Uit informatie op de website van het waterschap in 2020 blijkt, dat thans 17,5% van de elektriciteit zelf wordt opgewekt, namelijk door het vergisten van slib en het opwekken van zonne-energie. Dat impliceert dat in 2020 nog ruim 80% van de energie werd ingekocht.

De vraag werpt zich dan ook op, of de ingezette weg voldoende is om de doelstelling voor 2030 – 100% energieneutraal – te halen.

Mogelijk zijn de maatregelen in de afgelopen jaren niet doeltreffend geweest, dan wel zijn er te weinig maatregelen uitgevoerd.

Het onderzoek wil – waar dat aan de orde is - lessen uit het verleden leren, en deze toekomstgericht inzetten.

Doel van dit voorstel:

De rekenkamercommissie wil het algemeen bestuur inzicht verschaffen in de doeltreffendheid en doelmatigheid van acties en maatregelen in de afgelopen jaren, alsmede inzicht verschaffen of de thans voorgenomen acties doeltreffend en doelmatig zijn om in 2030 volledig energieneutraal te zijn, dan wel welke maatregelen daarvoor (nog) moeten worden getroffen.

Participatie:

Het Dagelijks Bestuur heeft op 4 april 2022 een reactie gegeven op het rapport. Deze reactie is hieronder weergegeven.

Ons college heeft uw bevindingen, conclusies en aanbevelingen over het energiebeleid van ons waterschap met belangstelling gelezen. In het rapport doet u zes aanbevelingen:

- 1. creëer als AB volledige duidelijkheid over het energiebeleid van HDSR*
- 2. Stel als AB een duidelijke set aan voorwaarden vast voor de investeringslijst: wanneer voldoet een project dat een bijdrage moet leveren aan de doelstelling om energieneutraal te worden.*
- 3. Vraag aan het Dagelijks Bestuur om een totaalbeeld te geven van de uitvoering van het energiebeleid.*
- 4. Vraag het Dagelijks Bestuur een helder monitoringsysteem op te zetten.*
- 5. Stel duidelijke kaders vast waarbinnen de samenwerking met partners plaats kan vinden om de energiedoelstellingen te behalen.*

6. Communicatie: Vraag het DB op welke wijze de behaalde successen en gerealiseerde op het vlak van het energiebeleid worden ingebed in het communicatiebeleid, zodat in de samenleving een goed beeld van de inspanningen van HDSR kan ontstaan.

Wij onderschrijven de aanbevelingen 1,3,4 en 6. We begrijpen aanbeveling 2 voor een set voorwaarden, maar vragen daarin wel enige vrijheid in de uitwerking. Voorwaarden kunnen ook knellend werken en daarmee ontluikende initiatieven in de kiem smoren. Aanbeveling 5 over kaders voor samenwerking onderschrijven we niet. We zijn de afgelopen jaren een aantal samenwerkingen over de energietransitie aangegaan. Onze ervaring leert dat het iedere keer maatwerk is en niet met kaders geholpen is. Elke potentiële partner heeft andere motieven en ook onze rol en betrokkenheid wisselt enorm.

De conclusies en aanbevelingen passen verder goed bij de aanpak en zoektocht van het waterschap om van meewaarde te zijn in de maatschappelijke energietransitie. Uw rapport helpt ons als algemeen én dagelijks bestuur daarbij. Om zicht te geven op hoe het college uitvoering geeft aan de visie Duurzaamheid uit 2020 stuurt het college het product 'van visie naar uitvoering' aan het algemeen bestuur. Wij vertrouwen erop dat dit product voor een groot deel tegemoet komt aan de aanbevelingen van de Rekenkamercommissie.

Wij zien dan ook met belangstelling uit naar de eindversie van uw rapport en naar de bespreking ervan in de commissie BMZ.

Nawoord van de Rekenkamercommissie:

De Rkc heeft kennisgenomen van de in het algemeen positieve reactie van het Dagelijks Bestuur op het onderzoek en de op basis daarvan door de Rkc opgestelde aanbevelingen. Het is plezierig te vernemen dat de conclusies en aanbevelingen goed passen bij de aanpak en zoektocht van HDSR om van meerwaarde te zijn in de maatschappelijke energietransitie. In dit verband waardeert de Rkc het voornemen van het DB om haar notitie "Van visie naar uitvoering" met het AB te delen.

De Rkc stelt met plezier vast dat de aanbevelingen 1,3,4 en 6 door het DB worden onderschreven.

De Rkc heeft daarnaast begrip voor het standpunt van het DB met betrekking tot aanbeveling 2. Waar het hier uiteindelijk om gaat is dat er een balans wordt gezocht tussen de door het DB gewenste vrijheid enerzijds, en duidelijke criteria anderzijds, op basis waarvan het AB kan concluderen dat er binnen reële marges wordt geopereerd. Voor wat betreft aanbeveling 5 heeft de Rkc er begrip voor, dat het DB in de fase van uitvoering (de zg. hoe-vraag) bij het aangaan van samenwerking met externe partijen de wenselijkheid benadrukt om maatwerk toe te passen; ook de Rkc onderkent dat partners steeds andere motieven kunnen hebben en dat ook de rol en betrokkenheid van HDSR kan wisselen. Tegelijkertijd is de Rkc van mening dat dit niet strijdig zou moeten of behoeven zijn met het vaststellen van algemene kaders door het AB (waarbij de zg. wat-vraag aande orde is) voor samenwerking met andere partijen.

Communicatie:

Na behandeling / vaststelling in het AB zal het Rkc-rapport op de website van het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden worden geplaatst.

Financiën:

n.v.t.

Houten, 26 april 2022

Wijnand van de Giessen
Voorzitter Rkc HDSR

Koos Kappert
Secretaris Rkc HDSR

Bijlagen bij dit bestuursvoorstel:

Info Graphic
Eindrapport Rekenkameronderzoek energiebeleid HDSR

Rekenkameronderzoek HDSR

In hoeverre zijn de acties en maatregelen van HDSR om in 2020 40% energie zelf op duurzame wijze op te wekken toereikend en om in 2030 energieneutraal te zijn, doelmatig en doeltreffend?

Conclusies

Beleid & Maatregelen

- Het energiebeleid is adequaat en actueel en goed ingebed in de organisatie.
- Belang en prioriteit worden onderkend door het dagelijks bestuur.
- De invulling van het beleid, de acties en maatregelen worden afdoende ingevuld door de organisatie. Het algemeen bestuur is hiervan echter niet altijd goed op de hoogte.
- Geen duidelijke richting bij het algemeen bestuur door het ontbreken van een totaalbeeld en kennis van de gemaakte keuzes.

Bereikte resultaten

- Beperkte resultaten door minder geschikte terreinen en gebouwen om duurzame energie op te wekken middels zon- en windenergie.
- Stoppen met de slibvergisting veroorzaakte een daling naar 11% duurzaam opgewekte energie, maar de inspanningen kunnen leiden tot het realiseren van de doelstelling in 2030 eigen opwek. Vereist wel doelmatig inzetten van middelen.
- Uit de interviews: Samenwerking met derde partijen hebben veel maatschappelijke potentie hebben. De innovatie uit deze projecten verdienen een duidelijk podium.

Monitoring

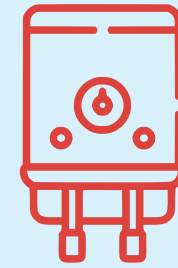
- Geen formeel monitoringsinstrument. De rapportage via informatiebrieven.
- Flexibiliteit investeringsprogramma vereist duidelijke criteria voor monitoring.
- Informatievoorziening ontoereikend naar algemeen bestuur: de facto te weinig kennis van de stand van zaken.

Doelstelling

De doelstelling voor 2020 is niet gerealiseerd (11% opwek duurzame energie in plaats van 40%). De oorzaak ligt bij keuze om te stoppen met de slibvergisting in Utrecht. De huidige acties en maatregelen lijken echter voldoende doelmatig en doeltreffend om de doelstelling om energieneutraal te worden in 2030 alsnog te realiseren. De flexibiliteit en het vermogen samen te werken wordt door partners hoog gewaardeerd. Wel moet worden geconcludeerd dat het algemeen bestuur geen duidelijk beeld heeft of de doelstellingen gerealiseerd worden.

Succesverhalen

TEA warmtepomp RZWI Utrecht met Eneco: potentie voor andere Waterschappen

Positieve beoordeling partner van HDSR qua samenwerking (AquaMinerals): potentie voor succes breder dan HDSR

Aanbevelingen

1.

Creëer als AB volledige duidelijkheid over energiebeleid van HDSR

2.

Geef helderheid en richting als AB wat je wel en wat je niet wilt doen

3.

Vraag aan het DB om een totaalbeeld te krijgen van de uitvoering van het energiebeleid; mede op basis daarvan kan het AB sturen op de maatschappelijke impact van het beleid

4.

Vraag het DB een helder monitoringsysteem op te zetten

5.

Benut de kracht van de samenwerking met partners

6.

Deel de innovaties met andere waterschappen, andere overheden en partners

7.

Communiceer successen

Onderzoek energiebeleid HDSR

*Onderzoek Rekenkamercommissie HDSR
Nota van bevindingen*

Colofon

In opdracht van

Rekenkamercommissie Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden

Contactpersoon: de heer Koos Kappert

jkappert@chello.nl

Opgesteld door

SME

Frans te Braake

braake@sme.nl

030 635 89 07

Utrecht, november 2021

Dit rapport is opgesteld door SME in opdracht van de Rekenkamercommissie HDSR. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden gebruikt zonder voorafgaande toestemming van deze partijen.

Foto cover: [Twitter HDSR waterschap](#)

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1 Aanleiding onderzoek	3
1.2 Doelstelling	3
1.3 Afbakening	3
1.4 Leeswijzer	3
2. Beleid	4
2.1 Landelijke en regionale beleidskaders	4
2.2 Energieambitie Provincie Utrecht	5
2.3 Regionale energiestrategie (RES)	5
2.4 Eigen ambities HDSR	7
3. Bevindingen onderzoek	9
3.1 Bevindingen Beleid en maatregelen	9
3.2 Bevindingen Resultaten	11
3.3 Bevindingen Monitoring	15
Bijlage I. Onderzoeksverantwoording	18
Bijlage II. Normenkader	19
Bijlage III. Gemiddelde capaciteit waterschappen	1
Bijlage IV. Monitoringsuitkomsten	2

1. Inleiding

1.1 Aanleiding onderzoek

De ambitie van het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) is om in 2030 energieneutraal te zijn. Om dat te realiseren zet het waterschap in op besparing van energie én op het zelf opwekken van duurzame energie. Als tussendoel voor 2020 is bepaald dat 40 procent van de verbruikte energie in dat jaar op duurzame wijze zelf moest worden opgewekt. Die doelstelling is – volgens eigen cijfers op de website van HDSR – niet behaald. De rekenkamercommissie HDSR voert daarom een onderzoek uit naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van het beleid en de maatregelen die het waterschap neemt om energieneutraal te worden.

1.2 Doelstelling

Het rekenkameronderzoek moet het algemeen bestuur van HDSR inzicht verschaffen in de doeltreffendheid en doelmatigheid van het energiebeleid van het waterschap. Daarbij blikken wij terug op acties en maatregelen in de periode 2013-2020 om 40% van de energie zelf op duurzame wijze op te wekken. Daarnaast moet onderzoek aanbevelingen opleveren voor het beleid in de periode 2022-2030, met als doel dat HDSR in 2030 volledig energieneutraal is. Het onderzoek richt zich niet op rechtmatigheid.

1.3 Afbakening

Thematische afbakening

Dit onderzoek richt zich op de energietransitie binnen HDSR. Het thema energietransitie bestaat uit drie pijlers: energie besparen in de eigen bedrijfsvoering, duurzame opwekking elektriciteit en biogas, en duurzame warmte (vraag/aanbod).

Te onderzoeken periode

Het onderzoek blikkt kort terug en kijkt vooral vooruit: we onderzoeken het beleid en de maatregelen in de periode 2013-2020, met als doel om in 2020 voor 40 procent energieneutraal te zijn. De nadruk binnen dit onderzoek ligt op het huidige beleid (vanaf 2017) dat er op is gericht om in 2030 energieneutraal te zijn.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 is het beleidskader geschetst wat van EU tot lokaal van toepassing is. In hoofdstuk 3 worden de bevindingen en de interviews samengevoegd en geanalyseerd. En in hoofdstuk 4 zijn de conclusies daaruit weergegeven.

2. Beleid

2.1 Landelijke en regionale beleidskaders

Landelijke doelstellingen energietransitie

In 2015 is in het internationaal Klimaatakkoord Parijs afgesproken de opwarming van de aarde te beperken tot maximaal 2 graden ten opzichte van het pre-industriële niveau, met het streven een maximale temperatuurstijging van anderhalve graad.

In onder andere het Energieakkoord (2013), de Klimaatwet (2019) het Klimaatakkoord (2019) wordt de Nederlandse ambitie – energieneutraal en aardgasloos in 2050 – verder uitgewerkt.

Het Nederlands Klimaatakkoord is de invulling van de Klimaatwet en is een vervolg op het Energieakkoord dat in 2020 afloopt. Inzetten op enerzijds energiebesparing en anderzijds opwekking van duurzame energie gaan daarbij hand in hand. Belangrijke landelijke ambities zijn:

- 2050: Energieneutraal en aardgasloos
- 2050: 95% minder broeikasgassen in 2050 dan in 1990
- 2030: 49% minder broeikasgassen dan in 1990
- 1,5% energiebesparing per jaar
- 14 % hernieuwbare energie 2020 en 16% in 2023

Een groot gedeelte van de maatregelen uit het Klimaatakkoord moeten decentrale overheden (gemeenten, provincies en waterschappen) uitvoeren en organiseren. De belangrijkste gehonoreerde lobbypunten van de waterschappen in het Klimaatakkoord zijn¹:

- De mogelijkheid van netto-energieproductie is wettelijk geborgd.
- Aquathermie is als volwaardige warmtebron opgenomen in de warmtetransitie.
- Regionale samenwerking van waterschappen met gemeenten en provincies in de RES.
- Onderzoeksgelden voor verder onderzoek naar potentie opwek duurzame energie binnen het waterbeheer.
- Voldoende handelingsperspectief voor veenweidegebieden.
- Deelname aan de Routekaart Groen Gas.

De waterschappen hebben op 11 oktober 2019 in hun ledenvergadering na uitvoerig overleg unaniem ingestemd met het Klimaatakkoord.

Waterschappen en het Klimaatakkoord 2010

De ambities van de waterschappen zijn in 2010 vastgelegd in Klimaatakkoord Waterschappen – Rijk. Doelstellingen daarin zijn:

- Voor 2025 is de ambitie gesteld op 100% energieneutraliteit waarbij ook de investeringen van derden op terreinen van waterschappen meetellen.
- in de periode 2005-2020 jaarlijks gemiddeld 2% energie-efficiencyverbetering realiseren
- De Unie van Waterschappen en het Rijk hebben in 2010 afgesproken dat de waterschappen in 2020 voor minstens 40% zelfvoorzienend zijn door eigen duurzame energieproductie.

In het Klimaatakkoord Unie en Rijk 2010 – 2020 is de ambitie opgenomen om de CO₂-uitstoot van mobiliteit te reduceren. De CO₂-voetafdruk van de waterschappen bestaat voor 50% uit emissies ten

¹ Klimaatmonitor Waterschappen, p. 14.

gevolge van personenvervoer en vrachttransport. Deze CO₂-voetafdruk valt buiten de scope van dit onderzoek. Voorloper van het Klimaatakkoord uit 2019 was de Green Deal Energie van Unie en Rijk voor 2016-2018, waarin uitwerking aan het Energieakkoord en de Meerjarenafspraken Energieafspraken (MJA3) werd gegeven. De ambities liggen ook vast in het interbestuurlijk programma

Hoofdpijnen Klimaatakkoord Unie - Rijk 2010 – 2020

- 30% energie-efficiënter en zuiniger werken tussen 2005 en 2020.
- 40% zelfvoorzienend door eigen duurzame energieproductie in 2020.
- 30% minder uitstoot van broeikasgas tussen 1990 en 2020.
- 100% duurzame inkoop in 2015.
- De waterschappen verminderen de CO₂-uitstoot van vervoerskilometers in het werkverkeer en in het woon-werkverkeer.

'De waterschappen hebben op 11 oktober 2019 in hun ledenvergadering na uitvoerig overleg unaniem ingestemd met het (nationale) Klimaatakkoord. In een nieuwsbericht van de Unie van Waterschappen² wordt gesteld: Waterschappen vangen de gevolgen van de klimaatverandering zo goed mogelijk op om Nederland ook in de toekomst veilig en bewoonbaar te houden. In hetzelfde nieuwsbericht stellen de Waterschappen dat ze in 2025 energieneutraal willen zijn.

De stand van zaken wordt gemonitord in de Klimaatmonitor Waterschappen, een jaarlijks onderzoek naar de geboekte resultaten van de waterschappen op het gebied van energie en klimaat. Het onderzoek wordt uitgevoerd door Arcadis.³

2.2 Energieambitie Provincie Utrecht

Het doel van de provincie Utrecht is om in 2040 energieneutraal te zijn. Dat betekent dat er binnen de provincie net zoveel duurzame energie geproduceerd wordt als dat er verbruikt wordt. In het programmaplan Energietransitie 2020- 2025 van de provincie staat hoe de provincie daar de komende jaren aan werkt.⁴

Als subdoelen heeft de provincie:

- Tijdens deze collegeperiode is de jaarlijkse besparing van het energiegebruik in de provincie tenminste 1,5 procent. Over de periode tot 2023 betekent dit een afname van minimaal 9 procent ten opzichte van het energiegebruik in 2017.
- In 2023 wordt in de provincie Utrecht 16 procent van het energiegebruik duurzaam opgewekt.

2.3 Regionale energiestrategie (RES)

'In de Regionale Energie Strategie (RES) hebben provincie Utrecht, 4 waterschappen, 16 gemeenten en STEDIN in 2020 een Ontwerp RES met het Concept Bod voor duurzame elektriciteit ter waarde van 1,8 TWh opgeleverd. Met dit bod wil de regio bijdragen aan de nationale opgave van 2030. In 2021 willen

² <https://www.uvw.nl/waterschappen-stemmen-unaniem-in-met-het-klimaatakkoord/>

³ <https://nwbbank.com/public-finance/klimaatmonitor-waterschappen>

⁴ <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/energie-en-klimaat/energietransitie-de-provincie-utrecht>

de samenwerkende partijen een definitief bod uitbrengen dat via participatie ook gedragen word door de regio.⁵

HDSR is betrokken bij de RES binnen de Utrechtse energieregio U16. 'De Utrechtse energieregio U16 wil een realistische bijdrage leveren aan een schoon en duurzaam Nederland. Namelijk door energie te besparen én duurzaam op te wekken met windmolens en zonnepanelen. En bovendien door huizen en gebouwen te verwarmen met duurzame warmtebronnen.'⁶

'Bestuurders in de regio U16 willen meer tijd nemen om tot een gedragen consensus te komen. Daarnaast willen zij meer tijd om de participatie met inwoners en belanghebbenden goed te doorlopen en om volksvertegenwoordigers goed te informeren over de RES 1.0. Daarom is tijdens het Bestuurlijk Overleg RES U16 van 19 februari 2021 besloten om de planning voor het indienen van de RES 1.0 RES U16 te verruimen van 1 juli naar 1 oktober 2021.'⁷

In dit onderzoek kunnen we daarom geen gebruik maken van de definitieve RES, maar baseren we ons op de ontwerp-RES U16 van 25 maart 2020. Daarin is als ambitie opgenomen: 'We willen als regio 1,8 TWh aan de nationale opgave voor 2030 bijdragen. Dit is een bod met daaraan gekoppeld een aantal randvoorwaarden richting het Rijk en een disclaimervoetnoot.'⁸

⁵ Begroting HDSR 2021, p. 46.

⁶ <https://www.energieregioutrecht.nl/default.aspx>

⁷ <https://www.energieregioutrecht.nl/actueel/1905095.aspx?t=Meer-tijd-voor-zorgvuldigheid-inspraak-en-besluitvorming-RES-U16>

⁸ Ontwerp RES, p. 6.

2.4 Eigen ambities HDSR

'Onze eigen energieambitie en opgave is onderdeel van de veel grotere energietransitie. Om in **2030 energieneutraal** te worden zetten we in op energiewinning uit natte biomassa als afvalwaterslib en slootmaaisel en zetten we in op zon en wind op eigen terreinen'⁹

Voor de ambitie van HDSR geldt:

- Dat deze hoger ligt dan de nationale ambitie in het Klimaatakkoord
- Dat deze hoger ligt dan de ambitie van de provincie Utrecht
- Dat deze lager ligt dan de ambitie van de gezamenlijke waterschappen zoals vastgelegd in het Klimaatakkoord Waterschappen – Rijk uit 2010.

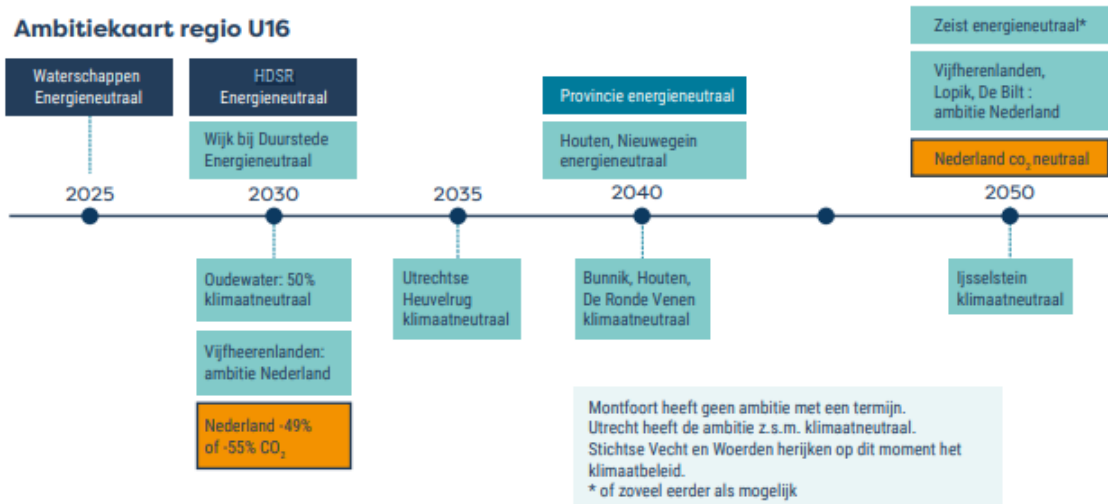
In mei 2020 is een nieuwe duurzaamheidsvisie vastgesteld door het algemeen bestuur van HDSR, de visie *Doe, Denk, Duurzaam. Naar een emissieloos en circulair waterschap*. Hierin scherpt het waterschap de doelen aan en geeft het aan hoe het waterschap in de lokale, regionale, nationale en mondiale transitie positie neemt. De visie is het inhoudelijke kader, waarmee het college de uitvoering op zich kan nemen. Deze visie komt in plaats van *Duurzaamheidsagenda deel 1: visie* uit 2017.

De visie en doelstellingen zijn als volgt verwoord:

Onze nieuwe visie is: DOE, DENK, DUURZAAM, naar een emissieloos en circulair waterschap
De Stichtse Rijnlanden wil als organisatie Werken met oog op de toekomst door onder meer onze voetafdruk te verkleinen door

Ambitie 2050	Doelstelling
• 95% minder broeikasgassen uitstoten in 2050 t.o.v. 1990	→ 2030 energieneutraal en 49% reductie broeikasgassen t.o.v. 1990
• Meerwaarde uit afvalwater: benutten energie en grondstoffen uit onze afvalwaterstromen	→ 2040 50% van de top 5 grondstoffen wordt teruggewonnen
• Duurzaam waterschap	→ Duurzaam Opdrachtgeverschap is vanaf 2020 de standaard
• Volledig circulair zijn in 2050	→ 50% minder primaire grondstoffen gebruiken in 2030
• Biodiversiteit versterkt	→ we houden biodiversiteit in stand en versterken we deze waar dit kan

⁹ Begroting HDSR 2021, p. 46

In de ontwerp-RES is bovenstaande ambitiekaart opgenomen (p. 11). Daarin wordt duidelijk hoe de ambitie van HDSR zich verhoudt tot de landelijke, provinciale en regionale ambities voor de energietransitie.

3. Bevindingen onderzoek

Nadat een beeld is verkregen van de ambities en doelstellingen is in het onderzoek verder gekeken naar de realisatie daarvan. Dit is gebeurd aan de hand van beschikbare documenten en interviews. In bijlage I zijn de geraadpleegde documenten en geïnterviewde personen aangegeven

Bij de bevindingen hebben wij de structuur aangehouden van de hoofd- en deelvragen van het onderzoek welke ook in het normenkader (zie bijlage II) zijn opgenomen.

3.1 Bevindingen Beleid en maatregelen

De uitkomsten voor beleid en maatregelen zijn schematisch weergegeven in het normenkader als volgt

	Norm	onvoldoende	redelijk	goed
1.1	Het waterschap beschikt over heldere doelen en ambities voor het energiebeleid	Er zijn geen doelen geformuleerd of de doelen zijn niet SMART.	Er zijn deels SMART doelen en tussendoelen geformuleerd	Er zijn SMART doelen en tussendoelen geformuleerd.
1.2	Het beleid is actueel en sluit aan bij landelijke/regionale afspraken (zoals de RES)	nee	deels	Ja, het is actueel en er is een link gelegd met landelijke en regionale kaders.
1.3	De organisatie en de uitvoeringsstructuur zijn helder vastgelegd.	nee	deels	ja
1.4	Het duurzaamheidsbeleid is voldoende geborgd binnen de ambtelijke organisatie a) Ambtelijke apparaat heeft kennis van het duurzaamheidsbeleid en handelt in overeenstemming daarmee b) Er is voldoende <u>capaciteit</u> om het duurzaamheidsbeleid tot uitvoering te brengen. c) Er is voldoende <u>budget</u> om het duurzaamheidsbeleid uit te voeren.	Nee Nee Nee	a) is goed, b) en c) zijn moeilijk te beoordelen, zie voetnoot bij 1.5	Ja Ja ja
1.5	De maatregelen die het waterschap neemt zijn voldoende om de (tussen)doelen te behalen ¹⁰ .	Nee		Ja
1.6	Het algemeen bestuur heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om op hoofdlijnen de kaders van het duurzaamheidsbeleid te bepalen.	nee	deels	Ja
1.7	Het waterschap neemt concrete maatregelen om de ambities waar te maken	Niet genoeg	Precies genoeg	Meer dan nodig om doelen te behalen

Toelichting op het onderzoeksresultaat

HDSR heeft heldere SMART geformuleerde doelen vastgesteld voor 2050 met tussendoelen voor 2030 of 2040. Deze ambities gaan verder dan de huidige doelstellingen van het Rijk in het klimaatakkoord of die van de provincies. De ambitie om in 2030 energieneutraal te zijn is lager dan het klimaatakkoord van de Waterschappen uit 2010 om al in 2025 energieneutraal te zijn.

¹⁰ Er is nog niet besloten welke maatregelen geëffectueerd worden en dus lastig te bepalen of deze voldoende zullen zijn, zowel qua capaciteit als qua budget

Het beleid van HDSR is actueel. Met de opgeleverde ontwerp RES 1.0 is duidelijk dat daar steeds stappen voorwaarts gezet worden in lijn met eerdere afspraken. Het college (DB) heeft in 2020 een programma¹¹ opgesteld dat bij dit kader past dat het *Duurzaamheidsagenda deel 2* vervangt.

In de uitvoering van het duurzaamheid- en energiebeleid zijn de ambtenaren goed op de hoogte en handelen daar ook naar. Uit de interviews intern en extern komt naar voren dat de medewerkers open minded kijken naar mogelijkheden van samenwerking met externe partners om betere duurzaamheids- en energieprestaties te bereiken. Onder meer blijkt dit in het voorbeeld van innovaties op het gebied van slibvergisting die samen met externe partner AquaMinerals B.V. worden opgepakt. Vanuit de geïnterviewde externe partijen wordt deze werkwijze van HDSR als voorbeeld voor andere waterschappen geroemd.

Als het gaat om capaciteit en investeringen (deelvraag 1.4b en c) is het beeld niet eenduidig vast te stellen. De doelstellingen zijn wel SMART bepaald maar in de uitvoering is er geen afgebakend uitvoeringsprogramma, de te treffen maatregelen worden niet in de jaarbegrotingen vastgelegd. In interviews is aangegeven dat gezien de diversiteit aan initiatieven binnen het uitvoeringsprogramma HDSR gekozen heeft voor de kracht van een flexibel investeringsprogramma. Het voordeel daarvan is dat er ingespeeld kan worden op de actualiteit en men slagkracht heeft om het juiste project te starten. Het nadeel is echter dat door deze keuze de planning en monitoring lastig worden. Hoewel het tussendoel in 2020 niet gehaald is, lijkt HDSR op dit moment voldoende te doen om de eigen doelen te behalen (normenkader 1.7), maar het is lastig om daar een harde uitspraak over te doen. Voor investeringen stelt het college voorstellen op. In de praktijk wordt het college met concrete voorstellen voor de energietransitie gevoed vanuit het programmateam. Voor die uitvoering van de visie duurzaamheid van HDSR is in de voorjaarsnota 2019 en in de begroting 2020 financiële ruimte in de exploitatie gereserveerd.¹²

Naast deze initiatieven zijn er ook een aantal reeds bewezen initiatieven, zoals zon- en windenergie. Hierbij kunnen op relatief korte termijn slagen worden gemaakt in de voorbereiding en uitvoering. Vaak is HDSR hierbij afhankelijk van de omgeving (RES, provincie, gemeenten, bewoners, et cetera).

Invulling geven aan de opgave om in 2030 energieneutraal en in 2050 emissieloos te zijn, levert een meerjarig perspectief op van meer dan € 50 miljoen aan investeringen tot 2040.

'Het Klimaatakkoord is in juni 2019 ondertekend. Hierin zijn veel afspraken gemaakt waardoor decentrale overheden zoals het waterschap nieuwe taken krijgen of waardoor bepaalde taken geïntensiveerd worden. Het kabinet heeft de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) gevraagd om een onderzoekstraject te begeleiden waarmee de extra kosten inzichtelijk worden gemaakt en advies uit te brengen over de bekostiging van deze kosten.'¹³

In het rapport (zie bijlage III) is een inschatting gemaakt van de benodigde capaciteit per waterschap.

Binnen het dagelijks bestuur valt duurzaamheid in de brede zin binnen de portefeuille van hoogheemraad Els Otterman (Water Natuurlijk). Zuiveringen en daarmee alle investeringen m.b.t. de

¹¹ Brief Bestuursvoorstel Visie duurzaamheid, 13-5-2020

¹² Brief Bestuursvoorstel Visie Duurzaamheid, 13-5-2020

¹³ <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2020/09/24/aef--onderzoeksrapport-uitvoeringskosten-klimaatakkoord>

energietransitie en circulariteit vallen binnen de portefeuille van hoogheemraad Constantijn Jansen op de Haar (PvdA).

Binnen het algemeen bestuur zijn de beide commissies BMZ (bestuurlijke aangelegenheden, middelen en zuiveringsbeheer) en SKK (systeem, kwaliteit en keten) betrokken bij de energietransitie. Uit de interviews komt naar voren dat het algemeen bestuur goed op de hoogte is van de hoofdlijnen van beleid voor de energietransitie van HDSR. De doelstellingen van dit beleid worden unaniem onderschreven. Het ontbreekt echter aan concreet inzicht wat de maatregelen zijn die door het waterschap zelf en met anderen getroffen moeten worden. Het algemeen bestuur heeft de Waterschapsbegroting vastgesteld waarin de huidige projecten zijn opgenomen die invulling geven aan het energiebeleid, maar de nieuwe maatregelen komen pas bij het algemeen bestuur zodra er een projectvoorstel ligt waarvan de business case uitgewerkt is.

3.2 Bevindingen Resultaten

In deze paragraaf is conform deelvraag twee gekeken naar de resultaten, en dat betreft dan zowel de prestaties als de effecten die dat wel of niet oplevert. Deze resultaten worden ook afgezet tegen de doelstellingen om te bezien of er additionele inspanningen nodig zijn om de doelstellingen te behalen.

	Norm	onvoldoende	redelijk	goed
2.1	Het waterschap is op weg om de ambities voor 2030 waar te maken of heeft al tussendoelstellingen (voor 2020) behaald. Op basis van de klimaatmonitor Waterschappen Waar staat HDSR in vergelijking met andere waterschappen?	Het waterschap scoort volgens de benchmark onder het landelijk gemiddelde.	Het waterschap scoort volgens de benchmark conform het landelijk gemiddelde.	Volgens de benchmarks en op basis van info uit de eigen organisatie ligt het waterschap op koers om doelstellingen te bereiken.
2.2	Het waterschap is op weg om de eigen ambities zoals vastgelegd in vastgesteld beleid waar te maken of heeft al doelstellingen behaald. Op basis van al uitgevoerde (recente) evaluaties en bij het waterschap bekende feiten en cijfers	Geen van de gestelde doelen	Sommige van de gestelde doelen	Alle gestelde doelen
2.3	Het waterschap bereikt het gewenste effect.	Onvoldoende	Voldoende	Helemaal
2.4	De opgave voor de komende tijd zijn in beeld	nee	deels	Ja
2.5	HDSR maakt gebruik van kennis over energietransitie bij andere waterschappen, met name de koplopers (leereffecten)	nee	beperkt	Ja

Toelichting op het onderzoeksresultaat

Resultaten van de sector waterschappen als geheel

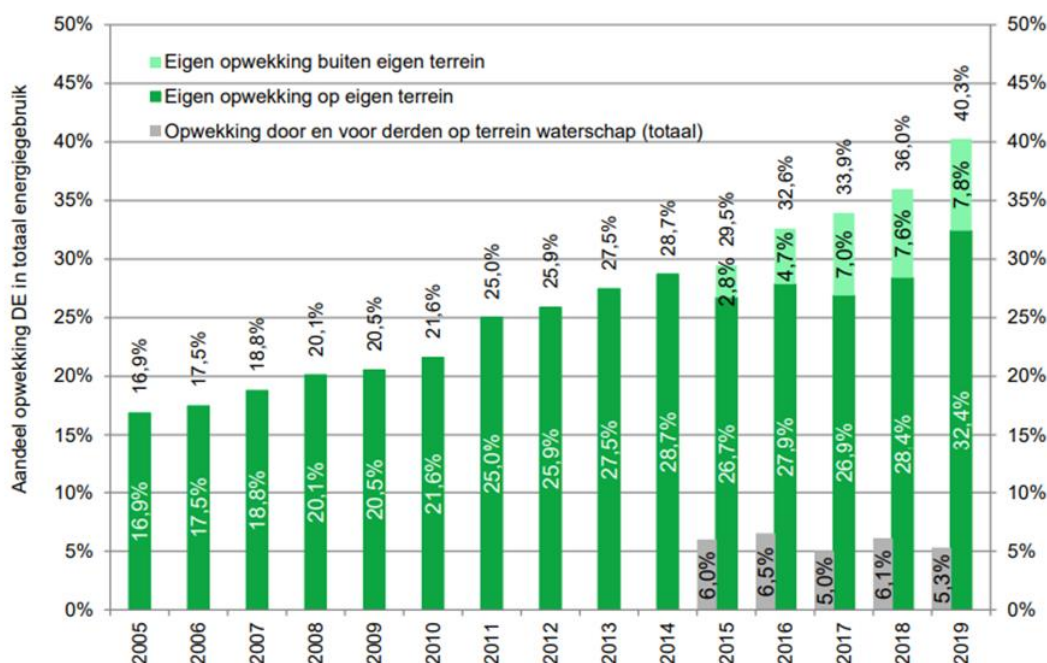
Voor de sector als geheel geldt:¹⁴

- o 'De doelstelling om per jaar gemiddeld 2% energie-efficiency verbetering te realiseren (30% over de periode 2005 – 2020) is ruimschoots behaald'
- o In 2019 was 40,3% van het energieverbruik in de sector afkomstig van zelf opgewekte duurzame energie

¹⁴ Klimaatmonitor Waterschappen, p. 5.

Daarmee had de sector de doelstellingen voor 2020 al in 2019 gerealiseerd.

Voor het streven naar 100% energieneutraliteit in 2025 telt ook het aandeel wat door en voor derden wordt opgewekt op de terreinen van de waterschappen mee. Op sectorniveau zit dit percentage op 45,6% (40,3 + 5,3 uit de onderstaande grafiek), enkele waterschappen zijn reeds goed op weg om de 100% energieneutraliteit in 2025 te halen.

Figuur 13 Verloop duurzame energieopwekking periode 2005-2019 op sectorniveau

Belemmeringen (nationaal)

‘De waterschappen geven echter aan dat hierbij wel diverse belemmeringen worden ervaren. Zo geven acht waterschappen aan last te ondervinden van congestie op het elektriciteitsnetwerk bij het uitvoeren van duurzaamheidsprojecten. Zeventien waterschappen geven aan andere belemmeringen te ervaren bij het uitvoeren van duurzaamheidsprojecten. De belemmeringen hebben met name betrekking op wet- en regelgeving:

- Het vergunningstraject;
- Natura 2000-gebieden;
- Stikstofdepositie;
- Beperkte ruimte in bestemmingsplannen;
- Terughoudend beleid van provincies (o.a. op het gebied van windenergie op land);
- Vertraging bij ontwikkeling van het gemeentelijk beleid;
- Onvoldoende draagvlak;
- Geen toekenning SDE-subsidie.’¹⁵

Mogelijke belemmeringen voor de energietransitie binnen HDSR zijn:

- Beperkt aantal eigen terreinen

¹⁵ Klimaatmonitor Waterschappen 2019

- Het waterschap is gewend te werken aan projecten die het zelf in de hand heeft. Energietransitie gaat over innovatie waarbij je afhankelijk bent van partners. Dat geeft een inhoudelijke en bestuurlijke uitdaging. Bijvoorbeeld in Houten is HDSR afhankelijk van het college van burgemeester en wethouders voor plaatsing van een windturbine.
- Projecten zijn stuk voor stuk lastig te realiseren. Er is altijd een kans dat ze mislukken, zoals bij de zonnepanelen op Poldermolen 2 is gebeurd (vanwege ongeschiktheid van de dakconstructie met lestenen).

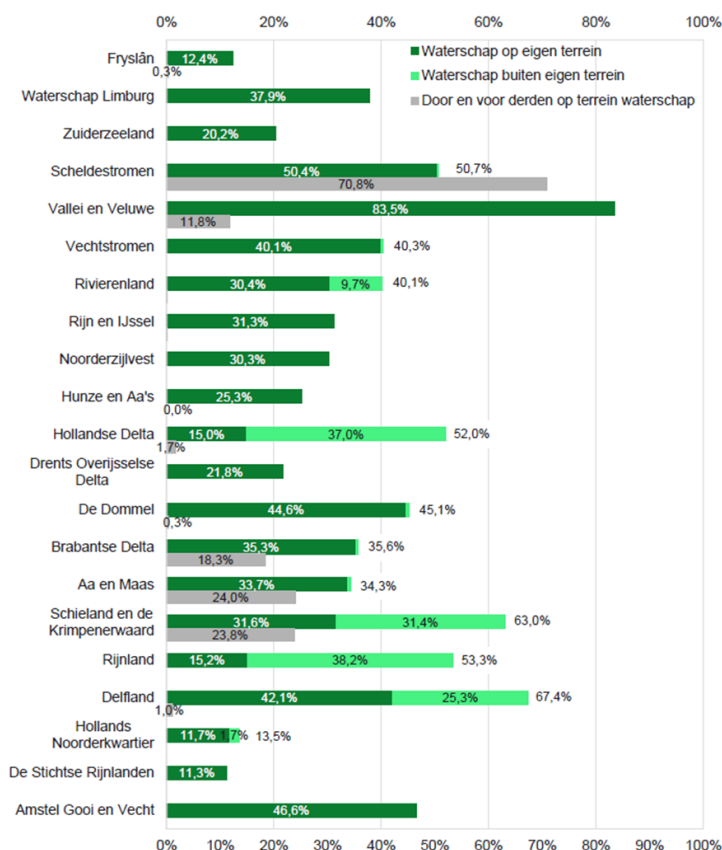
De belemmeringen die het algemeen bestuur noemt:

- Een overzicht van alle opties om energieneutraal te worden (incl. kosten) ontbreekt
- Praktische belemmeringen, zoals een maximale draagcapaciteit van daken
- Ontbreken van kennis (die is nog in ontwikkeling)
- Wachten op subsidies
- Wachten op technische ontwikkelingen
- Kabels en infrastructuur voor energie moet op orde zijn.

Prestaties HDSR

Uit de klimaatmonitor Waterschappen blijkt dat de hoeveelheid geproduceerde duurzame energie door HDSR van 35% in 2017 naar 11% in 2019 is gedaald. De teruggang in duurzame energie heeft een bekende oorzaak: het bewust stoppen met de vergisting op RZWI Utrecht. De reden om te stoppen was tweeledig: het financiële- en het veiligheidsrisico (op de locatie).

Daardoor scoort HDSR significant onder het gemiddelde van de waterschappen.

De duurzame energie die door HDSR in 2019 werd opgewekt, bestaat voor 94,7% uit biogas, en voor 5,3% uit zonnestroom.

Om het gewenste effect te bereiken om in 2030 energieneutraal te zijn, is er in de duurzaamheidsvisie 2020 de onderstaande routekaart gemaakt. HDSR maakt onderscheid tussen de energie, die het waterschap zelf kan opwekken en gebruiken (= "eigen"), en energie (warmte) waarbij het waterschap een rol kan spelen om het te winnen en juist in de regio veel behoefte aan is (= "maatschappelijk"). Uit een oplegnotitie van Brigtwor¹⁶ blijkt dat HDSR deze maatschappelijke opwek mag meetellen in de doelstelling tot duurzame energieprojecten.

Tabel 2: Routekaart realistische potentie energieprojecten HDSR tot en met 2030

energiedrager	Energieproject	2020	2025	2030	Opmerkingen (e = eigen, m = maatschappelijk)
besparing	besparing Zuiver	4%	5%	6%	e
biomassa	biogas Nieuwegein	12%	12%	12%	e bestaande slibvergisting
biomassa	biogas rest	0%	0%	36%	e resterende slib vergisten
biomassa	vergister berm- en slootmaaisel	0%	18%	18%	e initiatief met marktpartij
water	waterkracht	0%	0%	0%	e geen potentie
zon	zon eigen terrein	1%	5%	5%	e zonnepark De Bilt + evt. Driebergen/Leidsche Rijn/Oudewater
zon	zon terrein elders	0%	2%	5%	e voorbeeld: gronden naast rwzi's of op water
wind	wind eigen terrein	0%	0%	25%	e voorbeeld: eigen molen Houten 1x 5,6 MW
wind	wind terrein elders	0%	0%	50%	e/m voorbeeld: deelname windpark 4x 50% van 5,6 MW
aquathermie	TEA rwzi Utrecht	0%	78%	78%	m warmtepomp ENECO op rwzi Utrecht
aquathermie	TEA elders	0%	0%	80%	m aantal andere rwzi's samen
aquathermie	TEO elders	0%	50%	100%	m begin met Merwedekanaalzone, later ander ontwikkelingen
TOTAAL eigen		16%	41%	106%	
TOTAAL eigen + maatschappelijk		16%	169%	414%	

Uit deze routekaart blijkt dat de inschatting is dat de potentie om 106% van de doelstelling te realiseren en zelfs tot 414% inclusief maatschappelijke opwek.

- Aquathermie
De belangrijkste bron van duurzame energie is aquathermie: alleen al het project TEA RWZI Utrecht dat voor 78% aan de doelstelling (maatschappelijk) bijdragen. De geplande start van de bouw is Q1 2022.
- Biomassa
'De productie van biogas door waterschappen is en blijft een belangrijke asset van de waterschappen in de duurzame energietransitie. Nader onderzoek naar de toekomstige inzet van biogas is daarom belangrijk (zoals doorlevering ruw biogas, inzet in WKK's, opwaarderen tot groen gas).'¹⁷
'Daarnaast wordt geadviseerd aan de waterschappen om actief te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de geproduceerde warmte (door inzet van biogas in WKK's) te benutten binnen de te ontwikkelen warmtenetwerken (in het kader van de Regionale Structuur Warmte / RES).'¹⁸
- Zon en Wind
HDSR heeft relatief minder beschikbare ruimte dan een gemiddeld waterschap en dus minder potentie voor zonnevelden. De beperkte potentie kan wel worden uitgenut door samenwerking met energiecoöperaties en op eigen daken (voor eigen gebruik). Bij de ontwikkeling van wind is

¹⁶ 20191007 Oplegnotitie WPI RWZI Utrecht staatssteun en duurzaamheidsambities

¹⁷ Klimaatmonitor Waterschappen 2019, p. 77

¹⁸ Klimaatmonitor Waterschappen 2019, p. 77

HDSR afhankelijk van derden, zoals het gemeentelijk energiebeleid dat windturbines eventueel mogelijk maakt.

- **Besparing**

De hoeveelheid verbruikte energie schommelt rond de 400 TJ en bedroeg in 2019 389 TJ. Het grootste deel daarvan (348 TJ, ofwel 89%) wordt gebruikt voor Zuiveringsbeheer. HDSR werkt aan energiebesparing met een nieuwe zuiveringstechniek volgens het Nerada principe, dat systeem wordt 30% energiezuiniger dan een conventioneel systeem.

De opgaven zijn dus duidelijk in beeld. De flexibiliteit waar HDSR nu voor kiest vereist wel besluitvaardigheid over toekomstige projecten. Die projecten worden nu niet in de begroting opgenomen en moeten voor elk project beslist worden door het algemeen bestuur. Door het stoppen met de vergisting in Utrecht worden de doelen nog niet behaald, maar de alternatieven zijn of gepland, dan wel verkend.

Dit komt duidelijk naar voren in de interviews met het dagelijks bestuur, waarin gesteld wordt dat de uitvoering van het energiebeleid goed verloopt, met enkele pareltjes die landelijk als voorbeeld kunnen dienen. Het citaat *“Met de duurzaamheidsvisie uit 2020 staat de papieren tijger klaar. Hij moet nu gaan brullen”* is hierin veelzeggend.

Dit wordt bevestigd door de interviews met de externe partijen. Enerzijds gaat het daar om het succes dat behaald is in de samenwerking met Eneco. De stappen die daar gezet zijn kunnen zorgen voor significant maatschappelijk verschil in de energietransitie. Anderzijds geldt ook dat er op innovatief gebied veel potentie ligt als de samenwerking met bijvoorbeeld AquaMinerals verder gestalte kan krijgen. Zowel Eneco als AquaMinerals adviseren HDSR om meer in te zetten op partnering. Daarbij komt het advies om goed te communiceren hoe een waterschap georganiseerd is; voor private partijen is dat niet altijd doorzichtig.

In de brief aan het algemeen bestuur van 13-5-2020 staat: 'De afgelopen twee jaar werken aan duurzaamheid leert vooral dat het waterschap niet alles alleen wil en kan doen.'

Als het gaat om de kennisdeling met andere waterschappen, dan is het beeld gemixt. Er is voldoende uitwisseling op ambtelijk en technisch niveau, een voorbeeld daarvan is de Vereniging voor Zuiveringbeheerders, waar ervaringen gedeeld worden, maar ook via het kenniscentrum van waterschappen STOWA. Op het niveau van het algemeen bestuur is er geen structurele uitwisseling met andere waterschappen. Succesvolle projecten van andere koplopers worden niet goed gezien, laat staan overgenomen. Elk waterschap kiest zijn eigen route.

3.3 Bevindingen Monitoring

In deze paragraaf wordt gekeken of er een monitoring is van het energiebeleid, of dit via een vast model plaats vindt en of dit monitoring effectief is om als dagelijks en algemeen bestuur op te kunnen sturen.

Toelichting op de onderzoeksresultaten

3.1	Het waterschap hanteert monitoringsinstrumenten en indicatoren Wat wordt gemonitord, op welk niveau, hoe vaak, en door wie?	Er zijn geen monitorings-instrumenten en geen -afspraken met het algemeen bestuur	Er zijn enkele monitorings-instrument en monitorings-afspraken met het algemeen bestuur.	Ja, er zijn heldere monitorings-instrumenten en monitorings-afspraken met het algemeen bestuur
-----	---	---	--	--

3.2	Het algemeen bestuur wordt geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van de beleidsdoelstellingen en effect van genomen maatregelen.	Er wordt niet of nauwelijks geïnformeerd	Er wordt geïnformeerd, maar niet volgens de afgesproken frequentie of volgens het afgesproken format	Er op het juiste niveau gemonitord, door de juiste personen en volgens de afgesproken frequentie
3.3	Het algemeen bestuur is in de gelegenheid gesteld om de resultaten van het uitgevoerde beleid tussentijds te controleren en de doelen/budget bij te stellen.	Nee	soms	Ja
3.4	Het algemeen bestuur heeft gebruik gemaakt van de gelegenheid om het beleid tussentijds bij te stellen (doelen/budget).	Geen gebruik gemaakt van gelegenheid	Soms gebruik van gemaakt	Structureel gebruik gemaakt van gelegenheid

De Stichting Klimaatvriendelijk Aanbesteden en Ondernemen (SKAO¹⁹) is in 2019 gestart met een Community of Practice CO₂-Prestatieladder voor waterschappen. Inmiddels zijn er 15 waterschappen die hierbij aansluiten omdat zij bezig zijn met of geïnteresseerd zijn in het behalen van een certificaat op de CO₂-Prestatieladder.

In opdracht van de SKAO en de Unie van Waterschappen is er in 2020 een onderzoek uitgevoerd waarbij een vergelijking is gemaakt tussen de meerjarenaafspraken energiebesparing (MJA3), de CO₂-Prestatieladder en de Klimaatmonitor Waterschappen. Hierbij is gekeken naar zowel de overeenkomsten als de verschillen tussen de instrumenten. Hieruit is gebleken dat de CO₂-Prestatieladder kan ondersteunen in het op een gestructureerde wijze implementeren/continueren van een energie/CO₂-managementsysteem.²⁰

De commissie Bestuurszaken, Communicatie en Financiën van de Unie van Waterschappen roept alle waterschappen en aan waterschappen gelieerde organisaties op om ervoor te zorgen dat ze uiterlijk in 2025 gecertificeerd zijn op de CO₂-prestatieladder.²¹ Hoewel de Unie van Waterschappen ook adviseert om voor certificering te gaan, is daar binnen HDSR niet voor gekozen: een certificaat brengt de realisatie van de doelstellingen niet dichterbij.

Om het bestuur voldoende zicht op de uitvoering te geven, rapporteert het dagelijks bestuur jaarlijks over de inspanningen binnen het programma duurzaamheid²². Ook worden er bijeenkomsten voor bestuurders georganiseerd rondom de verschillende onderwerpen als de Regionale Energiestrategie (RES U16), thermische energie uit oppervlaktewater en afvalwater (TEO en TEA), het vergisten van berm- en slootmaaisel, windenergie, grondstoffen, duurzaamheid in projecten (DOS) en biodiversiteit.²³

De rapportage van de resultaten op energiegebied maakt deel uit van de algemene jaarcyclus (begroting, jaarverslag). Dat gaat om 'need to know'. Daarnaast wordt informatie (*nice to know*) verschaft via informatiebrieven die geen onderdeel uitmaken van de formele stukken. Uit de interviews

¹⁹ <https://www.co2-prestatieladder.nl/nl>

²⁰ Klimaatmonitor Waterschappen 2019, p. 78

²¹ <https://www.uvw.nl/oproep-waterschappen-certificeer-je-op-de-co2-prestatieladder/>

²² DM53PRD-#1610420-v5-Visie_duurzaamheid_HDSR_2020: Doe, Denk, Duurzaam

²³ Brief Bestuursvoorstel

blijkt dat deze informele informatiebrieven niet goed worden gelezen door leden van het algemeen bestuur.

Het algemeen bestuur geeft wel aan dat er drie opties zijn om de monitoring van het energiebeleid vorm te geven:

- Koppel terug in de voorjaarsnota
- Kies voor een apart punt in het jaar voor terugkoppeling
- Neem het op in het jaarverslag

De energietransitie is een ingewikkeld thema: ontwikkelingen gaan hard en zijn moeilijk bij te houden. De transitie kent vele facetten. In het ambtelijk interview wordt aangegeven dat de discussie in het algemeen bestuur op een hoger abstractieniveau gevoerd moeten worden. Zij geven aan dat het algemeen bestuur zich daarbij zou kunnen richten op maatschappelijke impact; niet op technische uitvoering daarvan. De bureaustudie en het interview met het algemeen bestuur bevestigen dat de discussie niet op dit niveau gevoerd wordt.

Als de periode vanaf 2017 bekeken wordt, dan valt het op dat er weinig consistentie in rapportage en monitoring vast te stellen is. De visie van 2017 kende een duidelijk uitvoeringsprogramma, bij de aangescherpte visie van 2020 is gekozen om juist géén uitvoeringsprogramma op te stellen om aan flexibiliteit te winnen. Het ontbreekt vanaf 2020 aan formele rapportage, wel worden er informatiebrieven ten behoeve van het algemeen bestuur verstuurd. Met deze brieven rapporteerde het dagelijks bestuur over de voortgang van het uitvoeringsprogramma. Door de *nice to know*-status van deze informatiestroom zijn die brieven niet door iedereen goed gelezen.

Bijlage I. Onderzoeksverantwoording

1 Geraadpleegde documenten

Gedurende het onderzoek is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

Beleidsdocumenten HDSR

Duurzaam waterbeheer: onze focus! Duurzaamheidsagenda HDSR Deel 1 - Visie en uitgangspunten

Duurzaam waterbeheer: onze focus! Duurzaamheidsagenda HDSR Deel 2 - Programma

Doe, Denk, Duurzaam, Naar een emissieloos en circulair waterschap, Visie Duurzaamheid HDSR 2020

Bestuursverslag 2018

Bestuursverslag 2019

Bestuursverslag 2020

Begroting 2020

Begroting 2021

Raadsinformatiebrieven

Rapporten en Artikelen

Uitvoeringskosten_Klimaatakkoord_decentrale_overheden_AEF_Rapport_2020_

Oplegnotitie WPI RWZI Utrecht staatssteun en duurzaamheidsambities

PERSBERICHT: BENG! en waterschap Stichtse Rijnlanden ontwikkelen zonnepark in De Bilt

Duurzaamheidsindices

KLIMAATMONITOR WATERSCHAPPEN Verslagjaar 2019

.

2 Interviews

Ter verdieping van dit onderzoek is een informatienavraag gedaan bij ambtelijke beleidsmedewerkers, de verantwoordelijke dagelijkse bestuurders, algemene bestuursleden en externe partijen. De geïnterviewde personen zijn bekend bij de rekenkamercommissie.

Bijlage II. Normenkader

Inleiding

Dit normenkader wordt gehanteerd in het rekenkameronderzoek naar het energiebeleid van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. Door het gebruik van een normenkader zijn conclusies uit bevindingen door iedereen te trekken en is interpretatie niet afhankelijk van de onderzoekers.

Het normenkader sluit aan op de onderzoeksvragen. Er is weergegeven aan welk criterium getoetst wordt. Er is aangegeven op grond van welke indicatoren we een resultaat constateren. In de bureaustudie en de interviews worden vragen gesteld waarmee wordt achterhaald of aan de criteria voldaan is. Het antwoord kan een volmondig 'ja' of 'nee' zijn, of het antwoord ligt in het midden. In dat geval geven we aan in hoeverre er aan de norm voldaan wordt en/of op welke onderdelen er niet voldaan wordt.

In de nota van bevindingen geven wij dit met de kleuren van een stoplicht weer:

de situatie voldoet niet aan de norm (onvoldoende)

de situatie voldoet deels aan de norm (redelijk)

de situatie voldoet aan de norm (goed)

Hoofdvraag

In hoeverre zijn de acties en maatregelen van HDSR om in 2020 40% energie zelf op duurzame wijze op te wekken toereikend en in 2030 energieneutraal te zijn, doelmatig en doeltreffend?

Kaders: beleid en maatregelen

	Norm	onvoldoende	redelijk	goed
1.1	Het waterschap beschikt over heldere doelen en ambities voor het energiebeleid	Er zijn geen doelen geformuleerd of de doelen zijn niet SMART.	Er zijn deels SMART doelen en tussendoelen geformuleerd	Er zijn SMART doelen en tussendoelen geformuleerd.
1.2	Het beleid is actueel en sluit aan bij landelijke/regionale afspraken (zoals de RES)	nee	deels	Ja, het is actueel en er is een link gelegd met landelijke en regionale kaders.
1.3	De organisatie en de uitvoeringsstructuur zijn helder vastgelegd.	nee	deels	ja
1.4	Het duurzaamheidsbeleid is voldoende geborgd binnen de ambtelijke organisatie d) Ambtelijke apparaat heeft kennis van het duurzaamheidsbeleid en handelt in overeenstemming daarmee e) Er is voldoende <u>capaciteit</u> om het duurzaamheidsbeleid tot uitvoering te brengen. f) Er is voldoende <u>budget</u> om het duurzaamheidsbeleid uit te voeren.	Nee Nee Nee	a) is goed, b) en c) zijn moeilijk te beoordelen, zie 1.5	Ja Ja ja
1.5	De maatregelen die het waterschap neemt zijn voldoende om de (tussen)doelen te behalen ²⁴ .	Nee		ja
1.6	Het algemeen bestuur heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om op hoofdlijnen de kaders van het duurzaamheidsbeleid te bepalen.	nee	deels	ja
1.7	Het waterschap neemt concrete maatregelen om de ambities waar te maken	Niet genoeg	Precies genoeg	Meer dan nodig om doelen te behalen

²⁴ Er is nog niet besloten welke maatregelen geëffectueerd worden en dus lastig te bepalen of deze voldoende zullen zijn, zowel qua capaciteit als qua budget

Resultaten: Welke resultaten (prestaties en effecten) zijn bereikt en welke additionele inspanningen zijn nodig?

	Norm	onvoldoende	redelijk	goed
2.1	Het waterschap is op weg om de ambities voor 2030 waar te maken of heeft al tussendoelstellingen (voor 2020) behaald. - Op basis van de klimaatmonitor Waterschappen - Waar staat HDSR in vergelijking met andere waterschappen?	Het waterschap scoort volgens de benchmark onder het landelijk gemiddelde.	Het waterschap scoort volgens de benchmark conform het landelijk gemiddelde.	Volgens de benchmarks en op basis van info uit de eigen organisatie ligt het waterschap op koers om doelstellingen te bereiken.
2.2	Het waterschap is op weg om de eigen ambities zoals vastgelegd in vastgesteld beleid waar te maken of heeft al doelstellingen behaald. Op basis van al uitgevoerde (recente) evaluaties en bij het waterschap bekende feiten en cijfers	Geen van de gestelde doelen	Sommige van de gestelde doelen	Alle gestelde doelen
2.3	Het waterschap bereikt het gewenste effect.	Onvoldoende	Voldoende	Helemaal
2.4	De opgave voor de komende tijd zijn in beeld	nee	deels	Ja
2.5	HDSR maakt gebruik van kennis over energietransitie bij andere waterschappen, met name de koplopers (leereffecten)	nee	beperkt	Ja

Monitoring: Kent het beleid op onderdelen een model of modellen van monitoring en is dat effectief?

	Norm	onvoldoende	redelijk	goed
3.1	Het waterschap hanteert monitoringsinstrumenten en indicatoren Wat wordt gemonitord, op welk niveau, hoe vaak, en door wie?	Er zijn geen monitorings-instrumenten en geen -afspraken met het algemeen bestuur	Er zijn enkele monitorings-instrument en monitorings-afspraken met het algemeen bestuur.	Ja, er zijn heldere monitorings-instrumenten en monitorings-afspraken met het algemeen bestuur

	Norm	onvoldoende	redelijk	goed
3.2	Het algemeen bestuur wordt geïnformeerd over de voortgang van de uitvoering van de beleidsdoelstellingen en effect van genomen maatregelen.	Er wordt niet of nauwelijks geïnformeerd	Er wordt geïnformeerd, maar niet volgens de afgesproken frequentie of volgens het afgesproken format	Er op het juiste niveau gemonitord, door de juiste personen en volgens de afgesproken frequentie
3.3	Het algemeen bestuur is in de gelegenheid gesteld om de resultaten van het uitgevoerde beleid tussentijds te controleren en de doelen/budget bij te stellen.	Nee	soms	Ja
3.4	Het algemeen bestuur heeft gebruik gemaakt van de gelegenheid om het beleid tussentijds bij te stellen (doelen/budget).	Geen gebruik gemaakt van gelegenheid	Soms gebruik van gemaakt	Structureel gebruik gemaakt van gelegenheid

Bijlage III. Gemiddelde capaciteit waterschappen

Let op: de (gemiddelde) cijfers per waterschap zijn enkel bedoeld als tussenstap naar macrocijfers. Ze zijn niet per se representatief voor welk individuele waterschap dan ook, want geen enkel waterschap is 'gemiddeld' of 'doorsnee'.

Samenvatting uitvoeringskosten waterschappen (voor 2024)				
Taak	Inzet per waterschap	Schaal	Kosten per waterschap	Kosten totaal
1.1 Monitoren herijken RES	0,6 – 0,8 fte	Schaal 11	€ 71 k – 97 k	€ 1,5 – 2,0 mln
2.1 Ontwikkelen bronnen	0,5 – 0,7 fte	Schaal 11	€ 60 k – 81 k	€ 1,3 – 1,7 mln
2.2 Inzet biogas	1,0 fte	Schaal 11	€ 114 k	€ 2,4 mln
2.3 Inzet aquathermie	0,6 – 0,8 fte	Schaal 11	€ 72 k – 97 k	€ 1,5 – 2,0 mln
2.4 Eigen vastgoed	0,5 – 0,8 fte	Schaal 10	€ 52 k – 78 k	€ 1,1 – 1,6 mln
3.1 Inkopen GWW	0,7 – 1,0 fte	Schaal 10	€ 74 k – 104 k	€ 1,5 – 2,2 mln
3.2 Eigen mobiliteit	0,2 – 0,8 fte	Schaal 10	€ 21 k – 83 k	€ 0,4 – 1,7 mln
4.1 Reductie energie	0,7 – 1,0 fte	Schaal 11	€ 84 k – 114 k	€ 1,8 – 2,4 mln
4.2 Reductie emissies	0,7 – 1,0 fte	Schaal 11	€ 85 k – 115 k	€ 1,8 – 2,4 mln
5.1 Veenweidegebied	1,1 – 1,5 fte	Schaal 10,5	€ 122 k – 166 k	€ 2,6 – 3,5 mln
5.2 Groen op eigen grond	1,1 – 1,5 fte	Schaal 9	€ 103 k – 139 k	€ 2,2 – 2,9 mln
6.1 Energie op eigen grond	0,3 – 0,6 fte	Schaal 11	€ 32 k – 63 k	€ 0,6 – 1,3 mln
6.2 Vergunningen	0 fte	Schaal 9	€ 0	€ 0
6.3 Comm. en participatie	0,1 – 0,2 fte	Schaal 9	€ 11 k – 21 k	€ 0,2 – 0,4 mln
7.1 HR (personeelszaken)	0 fte	n.v.t.	€ 0	€ 0
7.2 Facilitair en ICT	0 fte	n.v.t.	€ 0	€ 0
7.3 Juridische zaken	0,5 fte	Schaal 11,5	€ 61 k	€ 1,3 mln
7.4 Financiën en control	0 fte	n.v.t.	€ 0	€ 0
7.5 Implementatie	n.v.t.	n.v.t.	€ 0,5 k – 0,8 k	€ 10 k – 16 k
Materiële kosten	n.v.t.	n.v.t.	€ 73 k	€ 1,5 mln

Waterschappen geven aan de ze de grootste extra capaciteit nodig hebben voor het uitvoeren en monitoren van het programma veenweidegebied (taak 5.1) en het verkennen van de potentie van groen op eigen grond (5.2).

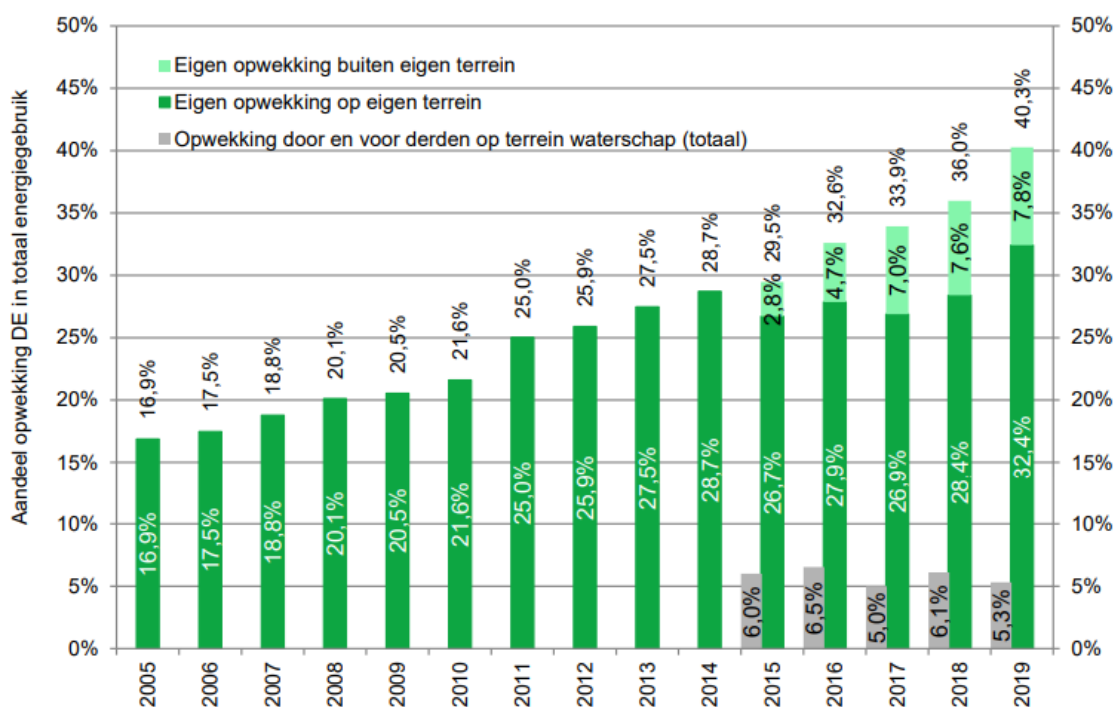
Bijlage IV. Monitoringsuitkomsten

Het totale energieverbruik is ten opzichte van 2018 gestegen met 3%.

Tabel 20 Overzicht primair energieverbruik per bedrijfsonderdeel in 2019 (exclusief energieverbruik voor mobiliteit- en/of transportdoeleinden)

Energiedrager	Primair energieverbruik [TJ/jaar]		
	2018	2019	%
Zuiveringsbeheer	7.708,2	7.837,6	83,1%
Watersysteem	1.218,0	1.346,3	14,3%
Overig	268,7	249,1	2,6%
Totaal primair energieverbruik	9.194,9	9.433,0	100%

Bron: Klimaatmonitor Waterschappen, p. 41.

Figuur 13 Verloop duurzame energieopwekking periode 2005-2019 op sectorniveau

De prestaties van HDSR zijn weergegeven in een infographic in de Klimaatmonitor Waterschappen 2019, vanaf pagina 104:

Infographic Klimaatmonitor Waterschappen

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, verslagjaar 2019

